Το παγκόσμιο χρέος θυσιάζει τους φτωχούς του κόσμου στον βωμό του κέρδους

Ο αναπτυσσόμενος κόσμος οφείλει συνολικά 29 τρισεκατομμύρια δολάρια σε πλουσιότερα έθνη. Δεκαπέντε χώρες ξοδεύουν περισσότερα σε αποπληρωμές τόκων από όσα ξοδεύουν για την εκπαίδευση και σαράντα έξι χώρες ξοδεύουν περισσότερα σε τόκους από όσα ξοδεύουν για την υγεία. Έχει φτάσει η ώρα να αντιμετωπιστεί το παγκόσμιο χρέος.

Λίγο πριν τη δολοφονία του το 1987, ο πρόεδρος της Μπουρκίνα Φάσο, Τομά Σανκαρά, απηύθυνε μια προειδοποίηση. Τα πλούσια έθνη, είπε, χρησιμοποιούσαν επιδέξια το χρέος για να ελέγξουν τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Ο Σανκαρά υποστήριξε τη δημιουργία ενός κοινού μετώπου απέναντι στους χρεώστες της Αφρικής ως τον μοναδικό τρόπο να υπάρξει αντίσταση ενάντια στους «τεχνικούς δολοφόνους» των ιδιωτών χρεωστών και των πιστωτών κάθε είδους, οι οποίοι είχαν προσφέρει χρήματα σε ανήθικους ηγέτες προκειμένου στη συνέχεια να απαιτήσουν σκληρές περικοπές και θυσίες για να διασφαλιστεί η αποπληρωμή των δανείων -και αυτά με το μανδύα της βοήθειας προς τις φτωχότερες χώρες. Ο Σανκαρά είπε στους συγκεντρωμένους εκπροσώπους της Οργάνωσης Αφρικανικής Ενότητας ότι: «Το χρέος αποτελεί μια επιδέξια επιχείρηση εκ νέου κατάκτησης της Αφρικής που αποσκοπεί στο να υποτάξει την ανάπτυξή της σε ξένους κανόνες».

Νωρίτερα αυτό τον μήνα, πάντα κάτω με τον μανδύα της βοήθειας προς τις φτωχότερες χώρες, το ΔΝΤ ολοκλήρωσε μια αναθεώρηση της συμφωνίας του με την Μπουρκίνα Φάσο και ανακοίνωσε ότι «οι αρχές παρουσιάζουν πρόοδο στις προσπάθειές τους για δημοσιονομική σταθεροποίηση», κάνοντας ένα θετικό νεύμα για «τη δημιουργία δημοσιονομικού χώρου για δαπάνες προτεραιότητας.» Με άλλα λόγια, η οικονομική αποικιοκρατία του κόσμου και πάλι σε κίνηση.

Ο Σανκαρά είναι καιρό νεκρός, όμως το σύστημα στο οποίο αντιτάχθηκε πριν από σχεδόν σαράντα χρόνια έχει με τον καιρό γίνει ακόμη πιο κυρίαρχο. Σε μια αναφορά της νωρίτερα αυτό το έτος, η UNCTAD (Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη) εκτίμησε το συνολικό χρέος του αναπτυσσόμενου κόσμου στα 29 τρισεκατομμύρια δολάρια, ένα πόσο που δεν είναι πιθανό να μειωθεί σύντομα, καθώς τα έθνη βρίσκονται αντιμέτωπα με υψηλά κόστη δανεισμού και επιπλέον επικρέμανται κλιματικοί κίνδυνοι.

Δυσθεώρητα επιτόκια

Μέρος του προβλήματος είναι τα δυσθεώρητα επιτόκια, τα οποία ανεβάζουν το κόστος δανεισμού για

τις χώρες που πωλούν χρέος αυτή τη στιγμή. Σε μια απέλπιδα προσπάθεια να τιθασεύσουν τον πληθωρισμό, οι κεντρικές τράπεζες των ανεπτυγμένων χωρών, από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ μέχρι την Τράπεζα της Αγγλίας, έχουν επιλέξει να διατηρήσουν αυτά τα επιτόκια δανεισμού αναφοράς σε υψηλά επίπεδα και -προς το παρόν τουλάχιστον- να τα κρατήσουν εκεί, αναγκάζοντας έτσι τις χώρες που θέλουν να προσελκύσουν επενδυτές να προσφέρουν παρομοίως αυξημένες αποδόσεις.

Και αυτό το κόστος δανεισμού εμφανίζεται στα στοιχεία. Ο συνδυασμός των επιτοκίων και της αυξανόμενης επιβάρυνσης του χρέους έχει ωθήσει τις ετήσιες πληρωμές τόκων στο ιλιγγιώδες ποσό των 847 δισεκατομμυρίων δολαρίων, σύμφωνα με την UNCTAD, κάτι που αποτελεί απευθείας μεταφορά πλούτου από τα κρατικά ταμεία σε (κυρίως) ιδιώτες επενδυτές. Αυτό το ποσό τόκων είναι το διπλάσιο από ό,τι ήταν πριν από μια δεκαετία. Τα στοιχεία του ΟΗΕ δείχνουν ότι δεκαπέντε έθνη ξοδεύουν περισσότερα για πληρωμές τόκων από ό,τι για την εκπαίδευση. Ταυτόχρονα, σαράντα έξι έθνη ξοδεύουν περισσότερα για τόκους από ό,τι για την υγεία.

Νερά γεμάτα δανειοκαρχαρίες

Ευτυχώς, όταν οι χώρες πέφτουν σε δανειακή κρίση, υπάρχει μια δικλείδα ασφαλείας. Δυστυχώς, η δικλείδα αυτή είναι το ΔΝΤ.

Ενώ το ΔΝΤ πολύ συχνά προσπαθεί να αποσιωπήσει το ιστορικό που έχει να απαιτεί σκληρές περικοπές που θυσιάζουν τους φτωχούς για το χατίρι της αγοράς (και πράγματι η έρευνα του ίδιου του ΔΝΤ δείχνει ότι τέτοιες πολιτικές «δομικών αναπροσαρμογών» είναι αντιπαραγωγικές), η πρακτική αυτή δεν εγκαταλείφθηκε ποτέ. Μια ανάλυση της Όξφαμ που δημοσιεύτηκε πέρυσι δείχνει ότι, για κάθε δολάριο που το ΔΝΤ προέτρεψε τις κυβερνήσεις να ξοδέψουν σε δημόσιες υπηρεσίες, τούς ζήτησε να κόψουν έξι δολάρια μέσα από μέτρα λιτότητας. Προς το τέλος του περασμένου έτους, η Όξφαμ υπολόγισε και το συνολικό κόστος: κάτι περισσότερο από τις μισές φτωχότερες χώρες του κόσμου θα κληθούν να περικόψουν τις δαπάνες τους κατά 229 δισεκατομμύρια δολάρια συνολικά μέσα στα επόμενα πέντε χρόνια.

Για τις αναπτυσσόμενες χώρες, το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι, καθώς το βάρος του χρέους αυξάνεται, αναγκάζονται να σφίξουν τη ζώνη και να εφαρμόσουν λιτότητα για να αποπληρώσουν τους επενδυτές. Όταν το βάρος του χρέους γίνεται πολύ μεγάλο, αναγκάζονται να πάρουν δάνειο από το ΔΝΤ, το οποίο με τη σειρά του τις αναγκάζει σε ακόμη περισσότερη λιτότητα και πάλι για να ξεπληρώσουν τους επενδυτές. Όταν ακολουθεί μια δραματική οικονομική κατάρρευση, τα δάνεια του ΔΝΤ μπορεί να ανανεωθούν και οι όροι να γίνουν ακόμη αυστηρότεροι, καθώς το ΔΝΤ μετατρέπεται de facto σε ασφαλιστήριο συμβόλαιο και εκτελεστής για τους ιδιώτες επενδυτές.

Το ΔΝΤ αρνήθηκε να ανταποκριθεί στο αίτημά μας να σχολιάσει επ’ αυτού.

Η ιδιωτική αγορά

Μια άλλη παράμετρος που κάνει το ζήτημα τόσο δυσεπίλυτο είναι οι ιδιώτες επενδυτές. Ενώ οι

προηγούμενες παγκόσμιες προσπάθειες ελάφρυνσης του χρέους μπορούσαν να διαγράψουν τα διμερή χρέη (δηλαδή τα δάνεια από χώρα σε χώρα) και να απαλλαγούν από ένα μεγάλο μέρος του χρέους για τα φτωχότερα έθνη, η κρίση χρέους του 2024 δεν είναι τόσο απλή. Τώρα, το μεγαλύτερο μέρος του χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών κατέχεται από ιδιώτες πιστωτές, οι οποίοι στο σύνολό τους δεν είναι πρόθυμοι να θυσιάσουν ούτε ένα σεντ περισσότερο από ό,τι είναι απολύτως απαραίτητο.

Ο ΟΗΕ εκτιμά ότι το 61% του ανεξόφλητου χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών βρίσκεται σε ιδιωτικά χέρια. Η Λατινική Αμερική βρίσκεται στη χειρότερη κατάσταση από αυτή την άποψη -το 73% του χρέους της περιοχής βρίσκεται στην κατοχή ιδιωτών επενδυτών. Αυτό καθιστά τη διαπραγμάτευση μιας ουσιαστικής, μεγάλης κλίμακας διευθέτηση της κρίσης χρέους, από δύσκολη έως και οριακά αδύνατη.

Όλα αυτά δεν έχουν διαφύγει της προσοχής στην ίδια τη Λατινική Αμερική. Ακόμη και την προηγούμενη εβδομάδα, διαδηλωτές αναποδογύρισαν οχήματα και εκτόξευσαν μολότοφ σε βίαιες συγκρούσεις στους δρόμους του Μπουένος Άιρες προκειμένου να διαμαρτυρηθούν για τα σκληρά μέτρα λιτότητας του Προέδρου Χαβιέρ Μιλέι (ο Μιλέι είναι εκείνος ο τύπος που έδωσε στα κλωνοποιημένα σκυλιά του ονόματα νεοφιλελεύθερων οικονομολόγων και εμφανιζόταν συχνά σε προεκλογικές συγκεντρώσεις κραδαίνοντας ένα αλυσοπρίονο με την υπόσχεση να σφαγιάσει τις δημόσιες δαπάνες). Οι διαδηλωτές της Αργεντινής προστίθενται σε ένα κύμα κινημάτων αντιλιτότητας σε ολόκληρο τον κόσμο, από την Κένυα μέχρι το Πακιστάν, καθώς η πραγματικότητα του μη δυνάμενου να εξυπηρετηθεί χρέους έχει ολοένα και βαθύτερες συνέπειες.

Ημίμετρα

Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι ο δρόμος μπροστά μας φαίνεται να είναι στρωμένος με ημίμετρα. Για παράδειγμα, η UNCTAD προτείνει τα πάντα, από το «να γίνει το σύστημα πιο συμπεριληπτικό» (κάτι το συμβολικό και σχεδόν στερούμενο νοήματος) μέχρι τη «δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού για την αντιμετώπιση του χρέους». Κάθε αριθμός τέτοιων μηχανισμών και -κυριολεκτικά- στον όποιο μεταξύ τους συνδυασμό, θα μπορούσε να βοηθήσει: τόσο η μεταρρύθμιση του ΔΝΤ και η κατάργηση του ανισομερούς συστήματος υπερχρεώσεων όσο και οι αλλαγές στους τρόπους προσέγγισης που υιοθετούνται από τις εταιρείες αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, όπως και η απλοποίηση των διαπραγματεύσεων για τις χώρες που βρίσκονται σε κρίση χρέους. Όλα αυτά θα μπορούσα να βοηθήσουν τα φτωχότερα έθνη. Αλλά και πάλι δεν θα επαρκούσαν.

Οι λύσεις που θα μπορούσαν πραγματικά να αλλάξουν τα πράγματα -μια μαζική καμπάνια υπέρ της χαριστικής διαγραφής χρέους, οι αποζημιώσεις για εκατονταετίες αποικιοκρατίας, μια εκ θεμελίων αλλαγή της οικονομικής αρχιτεκτονικής και των εμπορικών κανόνων του κόσμου- φαίνεται να βρίσκονται τρομερά μακριά. Μερικοί ακτιβιστές ωστόσο διατηρούν μία μικρή ελπίδα.

Ο Τζέισον Μπραγκάντζα , ο εκτελεστικός διευθυντής του Αφρικανικού Φόρουμ και Δικτύου για το Χρέους και την Ανάπτυξη, δηλώνει ότι διαισθάνεται να έρχεται μια κρίση χρέους και ότι θα χρειαστεί μια καμπάνια για τη χαριστική διαγραφή του.

«Νιώθω ότι δεν απέχουμε πολύ από μια στιγμή διαγραφής χρέους, η οποία ωστόσο θα γίνει κατά περίπτωση», δήλωσε σε συνέντευξή του στο Jacobin, προσθέτοντας ότι οι απαιτήσεις της κλιματικής αλλαγής θα επιδεινώσουν την κατάσταση. «Αν δεν αντιμετωπίσουμε τις διαρθρωτικές, συστημικές προκλήσεις, τότε θα αρχίσουμε να βλέπουμε χώρες να λένε, λοιπόν, δεν μπορούμε να χρηματοδοτήσουμε η μία την άλλη, δεν μπορούμε να χρηματοδοτήσουμε μια μετάβαση. Χρειαζόμαστε διαγραφή του χρέους.»

Μετάφραση: Σωτήρης Σιαμανδούρας

Πηγή: Jacobin 21 Ιουνίου 2024